

עצישבת פ' פרק עשרים וארבע – מי שהחשיך קנ"ד ע"א השדה

דף זה הודפס ע"י המורשה לשימוש הפרטי - כל הזכויות © שמורות למחבר: יואל צבי ערערא, רחוב חזון איש 3, בני ברק 51502, ניתן להשיג ספרים או דיסק לקריאה ולהדפסה עצמית אצל המחבר בכתובת הנ"ל או בטל 03-5795243 או 057-3195242

ואפשר לומר שזהו תחומין אליבא דר"ע או הבערה אליבא דר' יוסי.]

על זה אומרת הגמרא, רב זביד מתני הכי רב זביד למד את המימרא של רמי בר חמא לא כמו שלמדנו שרמי בר חמא אומר שעל הלאו של מחמר חייב בין בשוגג ובין במזיד, בשוגג חטאת ובמזיד סקילה, אלא הוא למד כך, אמר רמי בר חמא, המחמר אחר בהמה בשבת בשוגג אינו חייב חטאת, במזיד חייב סקילה, רב זביד למד שרמי בר חמא אמר שעל הלאו של מחמר אחר בהמה בשבת אם הוא עבר בשוגג הוא באמת לא חייב חטאת, אבל אם הוא עבר במזיד הוא חייב סקילה, והיינו שרב זביד סובר שרמי בר חמא עצמו גם כן סובר שכל התורה כולה הוקשה לע"ז, וכמו שבע"ז כתוב דווקא "לעושה בשגגה" שדווקא על ידי מעשה בגופו הוא חייב בשוגג, כמו כן גם כן בכל התורה כולה, ועל כן גם במלאכת שבת הוא לא חייב בשוגג חטאת רק אם הוא עשה מעשה בגופו, וכיון שמחמר הוא לא עושה מעשה בגופו שהרי הבהמה היא זו שנושאת את המשא בגופה, על כן באמת בשוגג הוא לא חייב חטאת, ומצד שני במזיד הוא חייב סקילה.

שזה נלמד כפי שרמי בר חמא אמר במימרא הקודמת שהוא לומד את זה מזה שכתוב "לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך" שהתורה הקישה אותו לבהמתו, כמו שהוא עצמו כשהוא עושה מלאכה חייב חטאת בשוגג ובמזיד חייב סקילה, כמו כן גם כשהוא עושה את זה עם בהמתו ביחד הוא גם כן חייב סקילה במזיד ובשוגג חטאת, א"כ כאן ג"כ במזיד הוא נוקט את הדרשה הזאת, ובשוגג הוא נוקט שזה דומה לע"ז ועל כן דווקא בעבד מעשה בגופה, משא"כ מחמר שלא עשה מעשה בגופה על כן בשוגג אינו חייב חטאת, אבל במזיד הוא חייב סקילה.

אומרת הגמרא, מתיב רבא שאל רבא על רמי בר חמא, למדנו בכרייתא המחלל את השבת בדבר שחייבין על שגגתו חטאת חייבין על זדונו סקילה, שזהו כלל, כל אדם מחלל שבת בדבר כזה שאנחנו יודעים שהוא חייב בשוגג חטאת, אנחנו ממילא יודעים גם כן שאם הוא יעשה את זה במזיד אז חייבים על זדונו סקילה, א"כ מדייק מכאן רבא, הא אין חייבין על שגגתו חטאת אבל אם יש לנו מלאכת שבת כזאת שכשהוא עבר על כך בשוגג הוא לא חייב חטאת, א"כ נדייק מכאן ונאמר אין חייבין על זדונו סקילה שגם במזיד הוא לא יהיה חייב סקילה, א"כ איך יתכן לומר שמחמר אחר בהמה בשבת בשוגג אינו חייב חטאת ובמזיד הוא כן חייב סקילה, הרי כאן מן הברייתא מדוייק שדווקא דבר שחייבים חטאת חייבים על זדונו סקילה, אבל דבר שלא חייבים בשוגג חטאת גם במזיד אינו חייב סקילה.

דוחה הגמרא, מי קתני הא אין חייבין בו' חטאת אין חייבים סקילה, וכי כתוב כך, מה שאנחנו עכשיו באים לדייק מן הברייתא, וכי זה כתוב במפורש בכרייתא שבאופן שהוא לא חייב בשוגג חטאת הוא גם לא חייב במזיד סקילה, הרי זה לא כתוב במפורש, אנחנו רק באים לדייק את זה מן הברייתא, א"כ אנחנו יכולים לפרש את הברייתא בצורה אחרת כך שלא יהיה לנו את הדיקוק הזה, ונאמר כך, הכי קאמר, דבר שחייבין

חטאת ולא על זדונו סקילה א"כ בהכרח שכאן משמע שישנו חילול שבת כזה שלא חייבים לא על זדונו סקילה ולא על שגגתו חטאת, ומאי ניהו, ומה הוא, לאו דמחמר וכי לא נאמר שאותו דבר שהוא חילול שבת ומ"מ לא חייבים לא על שגגתו חטאת ולא על זדונו סקילה שזהו לאו דמחמר, שזהו לאו שהוא לא עושה מעשה בגופה, ועל כן הוא לאו קל יותר, ועל כן לא חייבים לא על שגגתו חטאת ולא על זדונו סקילה.

דוחה הגמרא, לא, אין לנו ראייה מן המשנה של המחלל את השבת בדבר שחייב על שגגתו חטאת, כיון שאפשר לומר שהכוונה תחומין ואליבא דרבי עקיבא, והבערה אליבא דרבי יוסי.

שר' עקיבא סובר שאיסור תחומין בשבת זהו איסור דאורייתא, ועל כן אפשר לתלות שמה שכתוב במשנה "המחלל את השבת" הכוונה על איסור תחומין שזהו דאורייתא, א"כ מ"מ כיון שזה איסור קל יותר לא חייבים על שגגתו חטאת ולא על זדונו סקילה.

וכמו כן אפשר לומר שהכוונה על הבערה אליבא דר' יוסי, כי יש לנו מחלוקת בכוונה של "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", מה הכוונה של הפסוק הזה, שר' יוסי סובר שהפסוק הזה בא לומר שהבערה שונה מכל האיסורים, שהבערה ללאו יצאת, ולומר שבאיסור הבערה יש באמת רק לאו ולא יותר, כך שבאיסור הבערה לא חייבים לא על זדונו סקילה ולא על שגגתו חטאת, א"כ אפשר לומר שזו היא כוונת המשנה, ועל כן אין לנו כאן ראייה מן המשנה דלא כרמי בר חמא.

- דף קנ"ד ע"א

[בדף הקודם למדנו שרמי בר חמא אמר שהמחמר אחר בהמתו בשבת בשוגג חייב חטאת ובמזיד חייב סקילה, כפי שכבר ביארנו דהיינו כשהאדם עושה מלאכה בשבת בצירוף בהמתו, דהיינו כשהוא עושה את המלאכה על ידי בהמתו, וזהו לדוגמה כשהוא שם משא על הבהמה והוא מחמר אחרי הבהמה, כך שעל ידי החימור שלו הבהמה הולכת ומעבירה את המשא ד' אמות ברשות הרבים על ידי עקירה והנחה, זהו האיסור של מחמר, שזה נלמד מ"לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך" שהגמרא דורשת איזו היא מלאכה שהאדם עושה עם בהמתו ביחד, זהו מחמר.

אמר רמי בר חמא שהאיסור הזה של מחמר האדם שעובר על כך בשוגג חייב חטאת ובמזיד חייב סקילה, ורבא הקשה על זה שתי קושיות, קושיא אחת היא הקשה, מזה שאנחנו רואים שכל התורה הוקשתה לע"ז, וכמו שבע"ז כתוב "לעושה בשגגה" שדווקא על ידי עשיית מעשה הוא חייב בע"ז כשהוא עבר בשוגג, כמו כן גם כן במלאכת שבת דווקא כשהוא עשה מעשה בגופו דווקא אז הוא חייב בשוגג חטאת, משא"כ במחמר שהוא לא עשה מעשה בגופו שהרי על המעשה כאן נעשה על ידי בהמתו בצירוף, אז הוא לא חייב חטאת בשוגג, וקושיא שניה היא הקשה רבא מהמשנה ששם משמע שיש מלאכה אחת בשבת (עכ"פ) שאין חייבים על שגגתו חטאת ולא על זדונו כרת, שהוא רצה לומר שזה מחמר, והגמרא דחתה שלא מוכרחים לומר שזה מחמר

כל הקטע.

א"כ לפי גירסת רש"י ותוס' הגירסא היא כך, [רבא אחוה דרב מרי בר רחל], הוה מתני לה להא שמעתיה משמיה דרבי יוחנן רבא שהוא היה אחיו של רב מרי בר רחל הוא למד את המימרא הזאת כאן בדין מחמר האם הוא חייב או פטור, משמיה דר' יוחנן לפטור שהוא פטור לגמרי, בין בשוגג שהוא פטור מחטאת ובין במזיד שהוא פטור מסקילה. וכך הוא למד את דברי ר' יוחנן, אמר רבי יוחנן, המחמר אחר בהמתו אדם שחימר אחר בהמתו בשבת, שבהמתו נשאה משא והוא חימר אחריה והיא העבירה כך את המשא ד' אמות ברשות הרבים, פטור מכלום הוא פטור מכלום, בשוגג לא מחייב חטאת אם הוא עשה בשוגג הוא לא חייב חטאת, מדוע, שר' יוחנן סובר דהוקשה כל התורה כולה לעבודה זרה כפי שלמדנו בדף הקודם מזה שכתוב "תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה" שמזה שכתוב "תורה אחת" אנחנו אומרים שכל התורה כולה הוקשה לע"ז, וכמו שבע"ז בשוגג זה דווקא לעושה בשגגה, דווקא כשהוא עושה מעשה בגופיה, כמו כן גם בכל התורה כולה בשוגג הוא לא חייב רק אם הוא עשה מעשה בגופיה, על כן סובר ר' יוחנן שהמחמר אחר בהמתו בשבת בשוגג הוא פטור מחטאת, כיון שהוא לא עשה כאן מעשה בגופיה, שהרי הוא רק חימר אחר בהמתו בקול, הוא רק צעק אחריה וכך הוא חימר אחריה אבל הוא לא עשה שום מעשה בגופו, שהרי הבהמה היא זו שהעבירה את המשא ד' אמות, על כן סובר ר' יוחנן שהוא פטור מחטאת אם הוא עשה את זה בשוגג, במזיד נמי לא מייחייב ואם הוא עשה את זה במזיד הוא גם כן לא חייב.

דתנן (וזהו היא למעשה המשנה שרבא הקשה ממנה על רב זביד, שרב זביד הרי למד את המימרא של רמי בר חמא שבמזיד הוא חייב סקילה, ורבא הקשה עליו מן המשנה הזאת, ור' יוחנן מקבל את הראיה של רבא) כי למדנו במשנה, המחלל את השבת כדבר שחייבין על שגגתו חטאת אם אדם חילל את השבת בעבירה כזאת שאנחנו יודעים שאם הוא עושה את העבירה הזאת בשוגג הוא חייב חטאת, וכאן צריך לגרוס כפי גירסת הב"ח באותו ב' [חייבין] ועל זדונו סקילה, אבל ידוע שעל אותה עבירה הוא גם כן אם הוא יעשה אותה במזיד הוא יהיה חייב סקילה, שכל עבירת שבת שחייבים בשוגג חטאת חייבים גם כן בזדון סקילה.

א"כ מדייק כאן ר' יוחנן הא אין חייבין על שגגתו חטאת אבל עבירה כזאת שלא חייבים עליה בשוגג חטאת, וזה כבר ר' יוחנן הוכיח שמחמר היא מן העבירות שאין חייבין על שגגות חטאת, שהרי הוקשה כל התורה כולה לע"ז ובמחמר הוא לא עושה מעשה בגופו, אז גם אין חייבין על זדונו סקילה, גם סקילה הוא לא חייב בזדון, זה נלמד מן המשנה הזאת, ומכאן לוקח ר' יוחנן את ההלכה שכיון שבשוגג הוא לא חייב חטאת א"כ גם במזיד הוא לא חייב סקילה, וזהו היא הסיבה שר' יוחנן אומר שהמחמר אחר בהמתו בשבת פטור מכלום, בין בשוגג הוא פטור מחטאת ובין במזיד הוא פטור מסקילה.

ואומרת הגמרא, בלאו נמי לא מייחייב, כי למעשה עכ"פ קשה שהרי יהיה חייב מלקות, שהרי יש כאן לאו שכתוב "לא

על שגגתו חטאת חייבין על זדונו סקילה אין הכי נמי זה דבר ברור שתמיד כשחייבים בשוגג חטאת אין לנו היכא תמצא שבמזיד הוא לא יהיה חייב סקילה, שזה באמת דבר קבוע, ויש דבר שאין חייבין על שגגתו חטאת וחייבין על זדונו סקילה אבל ישנם דברים שהוא לא חייב על שגגתו חטאת ומ"מ הוא חייב על זדונו סקילה, שכשאינן חטאת בשוגג אז כבר יכול להיות שכן יהיה סקילה ויכול להיות שלא יהיה סקילה, ויש דבר באמת שהוא כן חייב על זדונו סקילה על אף שהוא לא חייב בשוגג חטאת, ומאי ניהו ומהו אותו הדבר, נאמר באמת שזהו מחמר, ועל כן לפי הגירסא של רב זביד אין לנו באמת קושיא על רמי בר חמא.

אומרת הגמרא, רבא אחוה דרב מרי בר רחל רבא שהוא היה אחיו של רב מרי בר רחל, ואמרי לה ואחרים אומרים אבוה דרב מרי בר רחל שרבא הזה היה אביו של רב מרי בר רחל, עכ"פ רבא הזה אמר כפי שהגמרא תביא להלן.

אלא שבינתיים הגמרא מקשה, ללישנא בתרא קשיא ללשון השני שאומר שרבא הזה היה אבוה דרב מרי בר רחל קשה הא דרב אכשריה לרב מרי בר רחל ומנייה כפורסיה דבבל, שהגמרא ביכמות אומרת שרב הכשיר את רב מרי בר רחל ומינה אותו לשוטר בבל, שהוא היה ממונה על המסים, ושם בגמרא כתוב שרב הכשיר אותו על אף שכל המנויים צריכים להיות דווקא באדם מישראל כי כתוב "מקרב אחיך תשים עליך מלך" דווקא מקרב אחיך אבל גר פסוק להתמנות, מ"מ רב הכשיר אותו כיון שרחל היתה מישראל ואביו של רב מרי בר רחל היה גר, מ"מ הוא הכשיר אותו כיון שאמו מישראל, ואם נאמר שרבא היה אביו של רב מרי בר רחל לא ידוע לנו שרבא הזה היה גר צדק, ואם כך מדוע היה רב צריך להכשיר אותו למינוי, הרי אם בין אביו ובין אמו מישראל הוא כשר בין כה וכה למינוי, עונה הגמרא דילמא תרי מרי בר רחל הוו אולי היו שני מרי בר רחל, ועל כן רבא הזה כאן הוא היה באמת אביו של רב מרי בר רחל, אבל אותו רב מרי בר רחל שרב הכשיר אותו (במסכת יבמות) היה אחר, ורבא לא היה אביו, כך נגרס כאן בגמרא.

אבל רש"י ותוס' לא גורסים כלל את כל ה"ואמרי לה" כאן, וגם לא גורסים את הקושיא שהגמרא מקשה על האיכא דאמרי, והתוס' מוכיחים את זה מהגמרא בב"ב בדף קמ"ט ע"א, ששם כתוב שאיסור גיורא היה לו שנים עשר אלף וזו אצל רבא, וכשהוא היה שכיב מרע הוא רצה לתת את הכסף הזה לרב מרי בנו של איסור גיורא, שרב מרי הזה היתה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה, שאמו נתעברה ממנו כשאיסור היה עדיין גוי, על כן הורתו היתה שלא בקדושה ולידתו בקדושה, ושם הגמרא דנה בענין השנים עשר אלף וזו האלה, האם רב מרי יורש את זה מאיסור גיורא או שהוא לא יורש את זה מאיסור גיורא, א"כ שם משמע שרב מרי הוא בנו של איסור גיורא ולא בנו של רבא.

ועל אף ששם לא כתוב רב מרי בר רחל, וא"כ יתכן שזה רב מרי אחר, מ"מ אומרים התוס' דומה שזה אותו רב מרי, ואמו היתה בתו של שמואל שנשבת ואיסור גיורא בא עליה בגויותו, ולידתו כבר היתה בקדושה כשאיסור כבר התגייר, כך התוס' מוכיחים, ועל כן גם תוס' וגם רש"י לא גורסים כאן את

מיתה, בגלל זה אנחנו אומרים שהלאו הזה לא שניתן לאזהרת מיתה ב"ד, ובגלל זה אנחנו אומרים שאין לוקין עליו, כיון שהלאו הזה ניתן לאזהרת מיתה, הוא מזהיר על עונש מיתה, ואין לנו אם כך אזהרה לענין מלקות.

- דף קנ"ד ע"ב

אומרת הגמרא, ואפילו למאן דאמר לוקין, שיש בזה מחלוקת בין ר' עקיבא לר' ישמעאל במסכת מכות בדף י"ג ע"ב, אז אומרת כאן הגמרא אפילו למ"ד שאומר שכן לוקין אפילו על לאו כזה שהוא ניתן לאזהרת מיתה ב"ד (שהוא סובר שכן מקבלים מלקות על לאו כזה), מ"מ כאן הוא לא יקבל מלקות, מדוע, שהרי כל איסור מחמר נלמד מן הפסוק שכתוב "לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך", וא"כ ליכתוב רחמנא לא תעשה כל מלאכה ובהמתך, אם ההלכה באמת היתה כך, אם היה כתוב בפסוק "לא תעשה כל מלאכה ובהמתך" בלי "אתה" אז היינו אומרים שהלאו של "לא תעשה כל מלאכה" הולך בין על האדם בלבד ובין על האדם בצירוף הבהמה, ועל כן היינו אומרים באמת שבמחמר הוא עובר על לאו שחייב בו מלקות על אף שהלאו הזה ניתן לאזהרת מיתה ב"ד, אבל כשכתוב כאן "אתה" אז אתה למה לי, מכאן אני מדייק הוא ניהו דמיחייב, אבל בהמתו לא מיחייב, זה כאילו כתוב "לא תעשה כל מלאכה אתה" שהלאו של "לא תעשה כל מלאכה" הולך על האדם עצמו, ועל "ובהמתך" אפילו לאו גמור כבר אין כאן, אין הכי נמי היא אסורה במלאכה, אסור לו לאדם לעשות מלאכה על ידי בהמתו, אבל ה"לא תעשה" כבר לא הולך על הבהמה, שגם לאו גמור כדי להתחייב במלקות ג"כ אין כאן, א"כ אין הכי נמי מקבלים מלקות על לאו הניתן לאזהרת מיתה ב"ד, אבל כאן ה"אתה" ממעט לי את בהמה שהיא ג"כ לא בכלל הלאו לגמרי, שאין כאן ג"כ לאו גמור, יש כאן רק איסור, אבל גם לא לענין מלקות אין כאן, ואפילו למ"ד לוקין גם כן הוא לא יקבל כאן מלקות, על כן הוא פטור מכלום, בין בשוגג חטאת ובין במזיד סקילה וגם לא מלקות.

למדנו במשנה, הגיע לחצר החיצונה, אדם שהגיע עם חמור טעון במשא בשבת, הוא הגיע לחצר החיצונה הראשונה בעיר וזהו מקום המשתמר, הוא שם צריך לפרוק את המשא, ואומרת המשנה כיצד הוא עושה, הוא מוריד את הכלים הניטלים בשבת, דהיינו הכלים אלו שאינם מוקצים, את זה הוא מוריד בידיים מן החמור, והכלים האלו שהן מוקצין כתוב במשנה שהוא מתיר את החבלים והשקין נופלין מאליהן, שאסור לו לטלטל את הכלים אבל הוא מתיר את החבלים ועל ידי כך נופלים השקין מאליהן.

אומרת הגמרא, אמר רב הונא, היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית מה קורה אם המטען שהבהמה טעונה בו זהו כלי זכוכית, כך שאם הוא יתיר את החבלים ויניח לכלי הזכוכית ליפול מאליהן הם ישברו, אז אומר רב הונא מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה, אז מותר לו להביא כרים וכסתות להניח מתחת לחמור, ומתיר החבלים והשקין נופלים וכך הוא יכול להתיר את החבלים והשקין נופלים על הכרים וכסתות וכך כלי הזכוכית לא ישברו.

תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך" ומכאן נלמד שהמחמר אחר בהמתו הוא עובר על הלאו של "לא תעשה כל מלאכה", א"כ על כל פנים שיהיה חייב מלקות כיון שהוא עובר על לאו דאורייתא, על זה אומרת הגמרא, בלאו נמי לא מחייב דהוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתה בית דין, וכל לאו שניתן לאזהרת מיתה בית דין אין לוקין עליו.

מסביר כאן רש"י מה הכוונה לאו שניתן לאזהרת מיתה ב"ד, שהרי הלאו הזה שממנו נלמד האיסור של מחמר זהו הלאו שלא לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך, ומכאן נלמד איזהו דבר שהוא עושה ביחד עם בהמתו, זהו האיסור של מחמר, ומכאן נלמד שמחמר הוא בלאו של "לא תעשה כל מלאכה", אבל אומר רש"י הלאו הזה של "לא תעשה כל מלאכה" לא בא להזהיר דווקא על מחמר, הוא בא להזהיר "לא תעשה כל מלאכה" וזה כולל את כל מלאכת שבת, גם מלאכת שבת שהאדם עושה מעצמו, שבזה הוא ודאי חייב בשוגג חטאת ובזדון סקילה, וא"כ הלאו הזה בא להזהיר את האדם שלא יעשה מעשים שהוא מתחייב עליהם במיתה, א"כ האזהרה הזאת היא אזהרה אל תעשה דברים שאתה חייב עליהם מיתה, ומאזהרה כזאת שמזהירה בענין מיתה על אף שיש לנו כאן היכא תמצא שאי אפשר לתת את עונש המיתה, מ"מ מלקות גם כן אי אפשר לתת, שאין לנו כאן אזהרה לענין מלקות, שכל עונש שהתורה נותנת אין עונשים אלא א"כ מזהירין, התורה צריכה להזהיר שאם האדם יעבור על אותו מעשה הוא יקבל את העונש המסויים, וכשהלאו הזה מזהיר לענין עונש מיתה א"כ אין לנו כאן אזהרה לענין מלקות, וזו הסברא כאן של לאו שניתן לאזהרת מיתה ב"ד אין לוקין עליו, וכאן כיון שהלאו הזה הוא "לא תעשה כל מלאכה" שזה בא לחייב על כל איסורי שבת, ועל כן הלאו הזה אנחנו אומרים שהוא בא להזהיר על עונש מיתה, א"כ אין לנו כאן אזהרה על עונש מלקות, וגם מחמר שהוא למעשה אין בו מיתה כלל מ"מ הלאו הזה לא מזהיר אותו לענין מלקות, הוא רק לאו בעלמא אבל אי אפשר לתת עליו מלקות, כך לומד כאן רש"י.

אבל המגיד משנה בפרק כ' מהלכות שבת מביא בדעת הרמב"ם, שהרמב"ם סובר שזו לא הסברא שזה נקרא לאו שניתן לאזהרת מיתה ב"ד, שכיון שהלאו הזה כולל איסורים המוטלים על האדם, ומצד שני זה כולל איסורים שמוטלים על האדם כשהוא עושה את מלאכתו על ידי הבהמה, על כן אם אנחנו אומרים שהלאו של חלק האדם הוא ניתן למיתה ב"ד אבל הלאו שבא להזהיר על הבהמה הוא אין בו מיתה כלל, זה עדיין לא היה מספיק כדי שזה יקרא לאו שניתן לאזהרת מיתה ב"ד, שהרי חלק הבהמה כאן הוא כלל לא ניתן לענין מיתה, הוא הרי לעולם רק בלאו, א"כ שוב נאמר שזה לאו שניתן למלקות ולא למיתה ב"ד.

אלא הוא מבאר שגם בלאו שנוגע לבהמה אנחנו גם כן מוצאים לאו כזה שהוא חייב עליו מיתה, וזהו באופן שהאדם חורש עם בהמתו, שאז הוא כבר גם כן עושה מעשה בגופו, ואז ודאי שהוא יהיה חייב מיתה על אף שהוא עושה כאן את החרישה על ידי בהמתו, א"כ יש לנו כבר היכא תמצא של "לא תעשה כל מלאכה" שזה נוגע גם כן לבהמתו שאז הוא חייב

תחת לנר כדי לקבל את השמן הנוסף ממנו בשבת, שהשמן הנוסף מן הנר בשבת הוא מוקצה, וזה יפול על הכלי, וסברא אחת שם בגמרא זה בגלל מבטל כלי מהיכנו, ומבאר שם רש"י להיפך מכאן, שזה דומה לבונה, כאילו הוא מחבר את הכלי על יד טיט למקומו.

והתוס' שם כבר מקשים מהסוגיא כאן שלכאורה רש"י סותר את עצמו בביאור המושג של מבטל כלי מהיכנו, שכאן אצלנו אומר רש"י שזה דומה לסותר, שהוא מבטל את מהות הכרים וכסתות על ידי שהוא משתמש בזה לכלי זכוכית, ושם רש"י אומר שזה דומה לבונה.

והפני יהושע שם מתרץ ומבאר שיש נפקא מינה בין שם לכאן, וזהו למעשה הביאור בדברי רש"י מדוע רש"י שם אומר שזה דומה לבונה וכאן הוא אומר שזה דומה לסותר, שהרי תלוי באיזה כלי מדובר כאן, כלי שנותנים מתחת לשמן לקבל את השמן הרי הכלי הזה עשוי להחזיק בו משהו, לדוגמה כשהוא נותן צלחת מתחת לנר לקבל בו שמן הצלחת היא בית קיבול והיא עשויה לקבל בה או שמן או דברים אחרים, א"כ כשהשמן יטוף לתוך הכלי זה לא נקרא שהוא סתר את הכלי, שהרי הכלי משמש לשימושו הרגיל, ועל כן אי אפשר לדמות את זה לסותר, כל הדימוי שם זה רק לבונה, שהרי כיון שמונח עליו דבר המוקצה הוא לא יטלטל אותו עם המוקצה כיון שזה מוקצה עצמו, על כן זה דומה לבונה כאילו הוא חיבר את הכלי בטיט למקומו, וזו היא הסברא שם של מבטל כלי מהיכנו.

משא"כ כאן הרי כרים וכסתות השימוש שלהם הוא לא לענין לשים עליהם שקים עם כלי זכוכית, א"כ אי אפשר לומר כשמונח הכלי זכוכית על הכרים וכסתות שעכשיו הוא משתמש בכרים וכסתות, שלא זהו השימוש שלהם, ועל כן כאן כיון שהוא לא יכול לשנות את המצב, כיון שהמוקצה מונח עליו, כאן זה כבר נחשב לסותר, שהרי הוא לא משתמש עם הכרים וכסתות, לכן רש"י כאן מפרש סותר, ושם הוא מפרש בונה.

עכ"פ זהו הפירוש כאן מבטל כלי מהיכנו, והגמרא מתרצת בשליפי זוטרי, שמדובר כאן בכלים קטנים שמונחים על הכרים וכסתות, וכיון שהם כלים קטנים שמונחים על הכרים וכסתות הוא יכול לשלוף את הכרים מתחת לשקים.

אלא שצריך להבין שהרי לפני שהוא שולף את הכרים וכסתות מתחת לשקים הרי לשעה ולזמן מועט הכרים וכסתות כן מבוטלים מהיכנם, שהרי כל זמן שמונח המוקצה על הכרים אסור לו לטלטל את הכרים ביחד עם המוקצה, ורק לאחר שהוא ישלוף את הכרים מתחת למוקצה רק אז יהיה מותר לו לטלטל את הכרים וכסתות, א"כ עכ"פ הרי לזמן מועט הכרים וכסתות כן מבוטלים מהיכנם.

ולמעשה יש כאן מחלוקת ראשונים מהו באמת הטעם שזה מותר, הריטב"א כאן מביא שתי דעות.

הוא מביא את דעת ההבעל המאור שביטול כלי מהיכנו זה דווקא כשהוא מכאן ועד סוף השבת, אבל אם זה רק לזמן מועט לא שייך כאן ביטול כלי מהיכנו, שכיון שהוא יכול לשלוף את הכר על ידי ניעור אם כן לא איכפת לנו שבזמן מועט זה הכר מבוטל מהיכנו כיון שהוא יכול על ידי מעשה שלו להפסיק את

שואלת הגמרא, והאנן תנן והרי למדנו במשנה נוטל את הכלים הניטלין בשבת שמותר לו להוריד את הכלים הניטלים בשבת, וכלי זכוכית לכאורה הרי הם כלים כאלה שמותר ליטול אותם בשבת, שהרי הם כלים שאפשר להשתמש בהם. עונה הגמרא, כי קאמר רב הונא, בקרני דאומנא דלא חויא ליה, רב הונא מדבר בכלי זכוכית כאלה שהאומן המקיז את הדם משתמש בהם, ועל כן הכלים האלה מאוסין ואינם ראויים לו לשבת, ומטעם זה זה מוקצה וזה נחשב לכלים שאינם ניטלים בשבת.

שואלת הגמרא, והא קא מבטל כלי מהיכנו, אם כך הרי הכלים כאן הם מוקצים, וכשהכלים האלה יפלו על הכרים וכסתות הרי הכרים וכסתות גם כן יהיו מוקצים מטעם הכלים שנופלים עליהם, שהרי הכרים וכסתות גם כן יהיו אסורים בטלטול מחמת הכלים המונחים עליהם, על כן הוא נחשב למבטל כלי מהיכנו.

עונה הגמרא, בשליפי זוטרי מדובר כאן בשקים קטנים, שהוא יכול להוציא את הכרים מתחת לשקים, שלאחרי שהשקים יפלו על הכרים הוא יכול להוציא כר אחרי כר עד שהכלים יהיו מונחים על הקרקע, ועל כן זה כבר לא נחשב למבטל כלי מהיכנו.

הרמב"ן כאן אומר, שהקושיא הראשונה שהגמרא מקשה והא אנן תנן נוטל את הכלים הניטלין בשבת, זו לא קושיא, זו רק הקדמה לקושיא, שהיה פשוט לגמרא שרב הונא כשהוא בא לומר שהיתה בהמתו טעונה כלי זכוכית מביא כרים וכסתות וכך הוא מתיר החבלים והשקין נופלים, ודאי שרב הונא דיבר בכלים כאלה שאינן ניטלין בשבת, לא היה כאן הוה אמינא שרב הונא מדבר בכלים שמותר לטלטל אותם, ועל כן לא מתאים להקשות עליו מן המשנה שכתוב "נוטל את הכלים הניטלין בשבת".

אלא שהגמרא רצתה להקשות על רב הונא שממה נפשך קשה עליו, שהרי אם מדובר כאן בכלים הניטלין הרי הוא לא צריך לעצה הזאת, ואם מדובר כאן בכלים שאינם ניטלין בשבת הרי יש לנו כאן קושיא של מבטל כלי מהיכנו, וזו היתה כוונת הגמרא בקושייתה הראשונה "והאנן תנן נוטל את הכלים הניטלים בשבת" רק בהקדמה לקושיא של "והא קא מבטל כלי מהיכנו", דהיינו לברר שרב הונא הרי בהכרח מדבר בכלים כאלה שאינם ניטלין ועל כן הם מוקצים, ואם כך כיצד מותר להניח את הכרים וכסתות מתחתם, הרי הוא מבטל כלי מהיכנו.

ומה הכוונה כאן בדיוק, מבטל כלי מהיכנו, אומר כאן רש"י, כרים וכסתות כשמניחם תחת דבר שאין ניטל, מבטלן מהיכנם, מדוע, דשוב לא יטלן משם, ודומה לסותר, זה דומה כאילו הוא סותר את הכרים וכסתות, כאילו הם מאבדים את משמעות היותם כרים וכסתות, שהרי עכשיו מונחים עליהם דברים מוקצים והוא כבר לא יוריד אותם משם, על כן זה נחשב למבטל כלי מהיכנו.

ולעיל בדף מ"ב ע"ב, שם במשנה אומר רש"י ששם גם מדובר באופם של מבטל כלי מהיכנו, שם אומר רש"י שמבטל כלי מהיכנו זה דומה לבונה, שם מדובר בענין שאסור לשים כלי

עצי־שבת פ' פרק עשרים וארבע – מי שהחשיך קנ"ד ע"ב ה"שדה א'רסמ

דף זה הודפס ע"י המורשה לשימוש הפרטי - כל הזכויות © שמורות למחבר: יואל צבי ערערא, רחוב חזון איש 3, בני ברק 51502, ניתן להשיג ספרים או דיסק לקריאה ולהדפסה עצמית אצל המחבר בכתובת הנ"ל או בטל 03-5795243 או 057-3195242

עדיין יהיו ראויים לשימוש אלא שיהיה כאן הפסד מועט, ובהפסד מועט לא התירו את ביטול כלי מהיכנו גם לזמן קצר.

וכפי שהזכרנו קודם שאתם אחרים הסוברים שכאן באופן של ביטול כלי מהיכנו לזמן קצר זה גם כן נחשב לביטול כלי מהיכנו אלא שהתירו את זה במקום הפסד מרובה, כאן כיון שזה בכולסא שזה הפסד מועט לא התירו את ביטול הכלי מהיכנו.

אלא שאליבא דהבעל המאור הסובר שזה כלל לא נחשב לביטול כלי מהיכנו, מה היא כאן סיבת האיסור, מה איכפת לנו שאין הפסד, הרי עכ"פ אף שאין הפסד זה כלל לא ביטול כלי מהיכנו א"כ מה איכפת לנו שישים כרים וכסתות גם כן בדברים כאלה.

ומסביר הבעל המאור עצמו, שרב הונא שהוא זה שאומר כאן את המימרא שמביא כרים וכסתות ומניח תחתיה, הוא סובר כפי שר' יצחק סובר לעיל בדף מ"ג שאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל בשבת, ר' יצחק הוא מ"ד שסובר שם בגמרא שאסור לטלטל גם כלי שאינו מוקצה, דהיינו כלי שלצורך עצמו מותר לטלטל לכל ענין, אסור לטלטל אותו לצורך דבר אחר המוקצה, וא"כ כאן אם אותם כלי זכוכית, אותם כולסא שהם לוחות הזכוכית הם מוקצים, אסור לטלטל כרים וכסתות לצורך אותם לוחות של זכוכית, שזה נחשב שהוא מטלטל כלי לצורך דבר שאינו ניטל בשבת, ואת האיסור הזה התירו במקום הפסד מרובה, וזהו הטעם שרב הונא אומר שהיתה בהמתו טעונה כלי זכוכית שזהו קרנא דאומנא, דהיינו כלים שעל ידי שהם יפלו על הקרקע הם ישברו לגמרי והנוק יהיה גדול, לצורך ההפסד המרובה הזה התירו לטלטל את הכרים וכסתות לצורך דבר שאינו ניטל, משא"כ בכולסא, שאלו הם כלים שההפסד על ידי שבריתם יהיה הפסד מועט, כאן לא התירו את האיסור של אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל, אבל באמת מצד מבטל כלי מהיכנו בשניהם היה צריך להיות מותר, שבין בכולסא ובין בקרנא דאומנא בשניהם הביטול כלי מהיכנו כאן הוא רק לזמן קצר ולא לכל השבת, שהרי הוא יכול לשלוף את הכרים וכסתות מתחתם, על כן מצד ביטול כלי מהיכנו אין כאן כלל איסור לדעת בעל המאור, וכל סיבת הנפקא מינה בין שניהם כאן זה רק בגלל האיסור הזה של אין מטלטלין כלי לצורך דבר הניטל.

כאמור זה דעת בעל המאור, אבל האחרים סוברים שהנפקא מינה בין שניהם הוא לא מצד אין כלי ניטל, שהם סוברים שההלכה היא דלא כר' יצחק, אלא שכלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל, הנפקא מינה בין שניהם זה שאת הביטול כלי מהיכנו לזמן קצר זה גם כן נחשב לביטול כלי מהיכנו, אלא שהתירו את ביטול כלי מהיכנו לזמן קצר, לצורך הפסד מרובה, ואילו לצורך הפסד מועט לא התירו את ביטול כלי מהיכנו לזמן קצר.

אומרת הגמרא, דיקא נמי מדוייק גם שבכרייתא מדובר בכולסא, דהיינו בזכוכיות כאלה שאינם כלים, דקתני שכתוב דומיא דטבל, הרי כתוב בכרייתא בהמתו טעונה טבל ועששיות, א"כ הכרייתא כאן דמתה טבל לאותם עששיות של זכוכית, מה טבל דלא חזי ליה כמו שטבל אינו ראוי לאכילה לא לו ולא לכהנים, לאף אחד זה לא ראוי לאכילה באותה

הביטול כלי באמצע השבת אז זה לא נחשב לביטול כלי מהיכנו, ולכן זה מותר.

אבל הריטב"א מביא אחרים שטוברים שאין הכי נמי זה גם כן נחשב למבטל כלי מהיכנו, וזה גם כן היה צריך להיות אסור, אלא שהתירו את זה בגלל שיש כאן הפסד של כלי הזכוכית, שהרי אם הוא לא ישים את הכרים וכסתות והוא יתיר את החבלים והשקים יפלו מעליהם הרי ישברו כאן כלי הזכוכית, ולצורך זה, כדי להציל את האדם מן ההפסד, התירו לו להניח כרים וכסתות, על אף שזה יבוטל כאן מהיכנו לזמן מסויים, מ"מ התירו לו להניח את הכרים וכסתות מתחת לכלי הזכוכית.

אלא שאתם אחרים סוברים כפי שנראה לקמן, שעל אף שביטול כלי מהיכנו לזמן מסויים זה גם כן דבר האסור בשבת אלא שהתירו את זה כאן רק לצורך ההפסד, מ"מ יש עדיין נפקא מינה בין ביטול כלי מהיכנו לזמן קצר מאשר ביטול כלי מהיכנו לכל השבת, שביטול כלי מהיכנו מביא הריטב"א שאתם אחרים סוברים שזה אסור גם כן במקום הפסד מרובה, ורק ביטול כלי מהיכנו לזמן קצר התירו לו בגלל הפסד מרובה, דהיינו שניהם אסורים בשבת, בין ביטול כלי מהיכנו לזמן קצר ובין ביטול כלי מהיכנו לכל השבת, אלא שביטול כלי לזמן קצר התירו במקום הפסד מרובה וביטול כלי מהיכנו לכל השבת לא התירו במקום הפסד מרובה, כך מביא כאן הריטב"א, ונראה את זה בהמשך הגמרא.

מיתבי שואלת הגמרא, למדנו בכרייתא, היתה בהמתו טעונה טבל אם הבהמה שלו היתה טעונה טבל, כגון תבואה של טבל, גרגירי תבואה שם טבל, וזה מוקצה בשבת שהרי הוא לא ראוי לאכילה, ועששיות (עששיות הם גושים שהם יכולים להיות גושי מתכת או גושי זכוכית, עכ"פ כאן מדובר בעששיות של זכוכית), מתיר את החבלים והשקים נופלין ואף על פי שמשבתין מותר לו להתיר את החבלים והשקים יפלו אליהן, ואע"פ שהעששיות ישתברו על ידי כך, כיון שהוא לא מניח שם כרים וכסתות, מ"מ זו היא העצה וכך הוא צריך לעשות.

הרי אנחנו רואים שאין לנו עצה של כרים וכסתות, אלא כוונת המשנה במה שהמשנה אומרת מתיר את החבלים והשקים נופלים היינו אפילו שהם נשברים, אפילו שמדובר כאן בכלי זכוכית מ"מ אין התיר לשים כאן כרים וכסתות, א"כ מכאן קושיא להתיר של רב הונא.

עונה הגמרא, התם בכולסא, כפי שרש"י מבאר, שם מדובר בכאלה סוגים של זכוכיות שהם לא כלים, הם לא כלי קיבול, אלא חתיכות רחבות של זכוכית שמשמשים בהם לחלונות, וכאן אין כל כך הפסד על ידי זה שהם נשברים, שבין כך צריך לשבור אותם לחתיכות קטנות יותר ולהתאים אותם לגודל החלונות, על כן זה לא נחשב להפסד גדול כי אם הפסד מועט, ובהפסד מועט לא התירו לשים כרים וכסתות מתחת לכלי הזכוכית.

כך שרב הונא מדבר בקרנא דאומנא שזהו כלים, ועל ידי שהם יפלו וישתברו זה הפסד גדול, שהרי כלי הזכוכית לאחרי שהוא נשבר הוא לא ראוי לשום שימוש, משא"כ כאן מדובר בכאלה לוחות של זכוכית, שעל ידי שהם ישברו הם

לצד אחד של החמור וכך החבילה מחליקה מן החמור ונופלת על הקרקע.

רשב"י כאן בא לומר דוגמה נוספת של היתר כיצד להוריד משא מן הבהמה, וזהו על ידי טלטול בגופו, שכיון שהוא לא מטלטל את זה בידו, אלא על ידי גופו, שהוא דוחף את ראשון מתחת לחבילה הזאת, על ידי כך זה נחשב לטלטול מן הצד, טלטול בגופו, ובאופן כזה מותר לו להוריד את התבואה מן החמור.

וגם כאן ישנם ראשונים הסוברים שזה מותר גם לכתחלה, בלי שום דוחק, וישנם ראשונים שאומרים שזה מותר רק בגלל שיש כאן שאלה של צער בעלי חיים, שטלטול על ידי גופו שהוא באופן כזה שהוא דוחף את זה בראשו זה גם כן טלטול האסור בשבת, אלא שהתירו את זה, שהרי אם לא הבהמה תצטער ותצטרך לשאת את המשא כל השבת, ורק בגלל צער בעלי חיים התירו לו את ההיתר הזה שרשב"י אומר שהוא מניח ראשו תחתיה.

מספרת הגמרא, חמורו של רבן גמליאל היתה טעונה דבש לרבן גמליאל היתה חמור טעונה בדבש, ולא רצה לפורקה עד מוצאי שבת והוא לא רצה לפרוק את הדבש עד מוצאי שבת, למוצאי שבת מתה הבהמה סבלה כל השבת ולמוצאי שבת מתה מחמת הסבל והמשא שהיה עליו כל השבת.

שואלת הגמרא, והאנן תנן והרי למדנו במשנה, נוטל כלים הניטלין שדברים שאינם מוקצים מותר לו להוריד גם כן בשבת, א"כ מדוע ר"ג לא רצה להוריד את הדבש, הרי דבש אינו מוקצה, הוא נחשב לדבר הניטל בשבת, א"כ מדוע הוא לא רצה להוריד אותו מן החמור בשבת.

עונה הגמרא, כשהדביש, מדובר כאן בדבש כזה שהחמיץ, שכבר אינו ראוי לאכילה, ועל כן זה נהיה מוקצה, כיון שזה כבר לא ראוי לאכילה אז זה כבר לא בכלל אותם דברים הניטלים בשבת.

שואלת הגמרא, הדביש למאי חזי, אם מדובר כאן בדבש כזה שהחמיץ למה הוא ראוי, בשביל מה הביא בכלל ר"ג את אותו חמור כשהוא טעון בדבש חמוץ, בשביל הוא היה בכלל צריך את זה.

עונה הגמרא, לבתיא דגמלי, היינו שזה טוב לפצעים שיש לגמל על הגב מחמת המשאות שהוא נושא, אז מורחים עליו את הדבש הזה שהחמיץ וזה רפואה לו, עכ"פ השימוש הזה של הדבש שהחמיץ לבתיא דגמלי אסור בשבת מטעם רפואה, ומטעם זה זה נשאר מוקצה, שעל אף שזה ראוי לבתיא דגמלי מ"מ זה נשאר מוקצה.

שואלת הגמרא, ויתיר חבלים ויפלו שקין, הרי גם לזה למדנו עצה במשנה, שאם יש לו דברים שאינם ניטלים בשבת הוא מתיר את החבלים ואותם כלים שאינם ניטלים בשבת נופלים מאליהם, א"כ גם כאן ר"ג יכול היה הרי לעשות כך.

עונה הגמרא, מיצטרו זיקי החביות שבהם נמצא הדבש היו נשברות, וזה הוא לא רצה.

שואלת הגמרא, ויביא כרים וכסתות ויניח תחתיהן, הרי גם לזה יש לנו את העצה של רב הונא, שרב הונא אמר שבכלים

שבת, אף הכא נמי לא חזי ליה גם אותם כלים, גם אותם זכוכיות, מדובר שאינם ראויים לשימוש, דהיינו אינם ראויים ככלי, וזו היא הראיה שמדובר כאן בכולסא ולא בטבל.

שואלת הגמרא, ומאי אף על פי שמשבתרין, אם כך, אם זה לא כלים, מה החידוש כאן אע"פ שמשבתרין, א"כ ודאי שאפילו שזה נשבר אין כאן שום הפסד.

עונה הגמרא, מהו דתימא, להפסד מועט נמי חששו, היה לנו כאן הוה אמינא לומר שגם בגלל הפסד מועט נתיר את האיסורים, או כפי הבעל המאור נתיר את האיסור של אין כלי ניטל לצורך דבר הניטל, או כפי הדעות האחרות נתיר את הביטול כלי מהיכנו לזמן קצר, קא משמע לן שלא התירו את זה לצורך הפסד מועט, רק לצורך הפסד מרובה.

הרמב"ן כאן מפרש, שאותו כולסא זה לא לוחות זכוכית, כפי שרש"י פירש שבין כך צריך לשבור אותם לחתיכות קטנות יותר להתאים אותם לחלון, אלא מדובר כאן בשברי זכוכית המיועדים להתכה, ועל כן לא איכפת לנו בשבירתם, אלא שמ"מ יש כאן הפסד מועט, שהרי כשזה נשבר יש פירורין קטנטנים שהם נעלמים, ואותם כבר לא יצליחו להתיר מחדש, וזה כאן ההו"א בגמרא להפסד מועט נמי חששו, והגמרא אומרת שקמ"ל שלא חששו להפסד זה.

וא"כ מסביר כאן גם כן הרמב"ן, מה הכוונה דייקא נמי דקתני דומיא דטבל, שכמו שטבל אינו ראוי בלי תיקון, שטבל הרי לא ראוי לאכילה לאף אדם בלי שיתקנו אותו, כמו כן גם אותם שברי זכוכית לא ראויים בלא התכה.

ומ"מ על אף שהגמרא כאן דמתה את שברי הזכוכית לטבל, יש נפקא מינה בין שברי זכוכית לטבל, שבטבל ודאי שמותר להניח כרים וכסתות, כאן זה לא כל כך נוגע כיון שמדובר בתבואה, אבל אם יהיה כאן פירות אחרות של טבל מותר יהיה להניח כרים וכסתות כדי שהם לא ינזקו, שכפי שלמדנו לעיל אין בטבל איסור של מבטל כלי מהיכנו, כיון שבטבל יכול לבוא אדם ולתקן את זה בשבת ואז יהיה מותר לאכול את זה בשבת, על אף שלעשר בשבת זה דבר האסור, אבל מ"מ אם אדם יעשר את זה זה יהיה מותר לאכילה בשבת, על כן אין בזה את האיסור של מבטל כלי מהיכנו, ומצד זה אם יהיו כאן פירות כאלה שעל ידי שיתירו את החבלים הם יפלו על הקרקע וינזקו מותר להניח את הכרים וכסתות תחתיהם, שאין כאן כלל את האיסור של ביטול כלי מהיכנו.

וכמובן שזה רק אליבא דדעת האחרים, שהם סוברים שסיבת האיסור כאן זה מבטל כלי מהיכנו, אבל אליבא דהבעל המאור הסובר שסיבת האיסור כאן היא מפני שאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל, א"כ ודאי שגם בטבל זה אותו הדין, כיון שהטעם דומה בין בטבל ובין בעששית.

אומרת הגמרא, תניא למדנו בבביתא, רבי שמעון בן יוחי אומר, היתה בהמתו טעונה שליף של תבואה אם הבהמה היתה טעונה חבילה של תבואה, שהיא טבל ואינה ראויה לאכילה, ואומר כאן רש"י שמדובר שהתבואה הזאת היתה של טבל, שהרי אם היא לא טבל הרי זה כלל לא מוקצה, כיון שזה ראוי לאכילה, מניח ראשו תחתיה, ומסלקו לצד אחר, והוא נופל מאליו, על ידי ראשו הוא דוחף את החבילה

עצי'שבת פ' פרק עשרים וארבע - מי שהחשיך קנ"ד ע"ב ה'שדה

דף זה הודפס ע"י המורשה לשימוש הפרטי - כל הזכויות © שמורות למחבר: יואל צבי ערערא, רחוב חזון איש 3, בני ברק 51502, ניתן להשיג ספרים או דיסק לקריאה ולהדפסה עצמית אצל המחבר בכתובת הנ"ל או בטל 03-5795243 או 057-3195242

של רש"י, שהרי לכאורה קשה על רש"י קושית הרמב"ן שהרי אפשר להנצל משניהם יחד, אפשר להנצל בין מצער בעלי חיים ובין מביטול כלי מהיכנו על ידי שיניח לשקים ליפול ולהשבר, מכח זה הבין המג"א בדעתו של רש"י שרש"י סובר שהתירו לבטל כלי מהיכנו אפילו שזה ביטול כלי לכל היום כולו, לא כמו שלמדנו קודם בשליפי זוטרי שרב הונא מתיר לשים כרים וכסתות שאמרנו שהתירו ביטול כלי מהיכנו לזמן קצר בגלל הפסד מרובה, אומר המג"א שרש"י כאן סובר שהתירו גם ביטול כלי מהיכנו לכל היום בגלל הפסד מרובה, שהרי מטעם הדין כאן של צער בעלי חיים, הצער בעלי חיים רק מכריח אותנו להוריד את המשא מן הבהמה, אבל צער הבעלי חיים כאן לא אומר לנו באיזו צורה להוריד את הכלים מן הבהמה, א"כ הרי הוא יכול היה מדין צער בעלי חיים להוריד את הכלים באופן שישברו, כל ההיתר שלנו לשים כאן כרים וכסתות זה רק בגלל להציל את האדם מן ההיזק, ואין לזה שום קשר לדין של צער בעלי חיים, אלא שאם אנחנו אומרים צער בעלי חיים דאורייתא אז אנחנו מוכרחים להוריד את הכלים מן הבהמה כדי להציל את הבהמה מן הצער, ואח"כ כדי להנצל מן ההיזק מותר לנו לבטל כלי מהיכנו כדי להציל את האדם מהפסד מרובה, אבל אם צער בעלי חיים הוא רק דרבנן, אז אנחנו מעדיפים להשאיר את הכלים על הבהמה ולעבור על צער בעלי חיים דרבנן, וכך האדם גם כן ינצל מהן ההיזק שלו, מאשר להוריד את הכלים בצורה של ביטול כלי מהיכנו, שאז גם כן האדם ינצל מן ההיזק, אבל אנחנו נעבור על ביטול כלי מהיכנו, שכפי שכבר הזכרנו קודם האיסור של ביטול כלי מהיכנו אם אנחנו סוברים שצער בעלי חיים דרבנן הוא חמור יותר מאיסור של צער בעלי חיים.

ועל כן בזה תלוי הנפקא מינה, רבן גמליאל שהוא סבר צער בעלי חיים דרבנן על כן הוא לא הוריד את החפצים מן הבהמה, שהוא העדיף לעבור על צער בעלי חיים מאשר לבטל כלי מהיכנו, אבל אנחנו שאנחנו חולקים על ר"ג, אנחנו סוברים שצער בעלי חיים דאורייתא, א"כ אנחנו מוכרחים להוריד את זה מן הבהמה ומותר לו לבטל כלי מהיכנו לצורך להציל את האדם מן ההיזק.

א"כ אומר המג"א, רש"י כאן סובר כך, וכמו כן הוא מביא עוד ראשונים שזהו המגיד משנה והשלטי הגבורים בשם הרי"א, וסוברים גם כן כרש"י שהתירו גם ביטול כלי מהיכנו לכל היום, לצורך הפסד מרובה.

אבל הביאור הלכה במשנה ברורה שם מביא שהפוסקים חולקים על המג"א, שכפי שהריטב"א מסביר כאן בדעת רש"י אין כלל את ראית המג"א, שהריטב"א כדי לתרץ את רש"י מקושיית הרמב"ם שהרי הוא יכול להנצל משתיהן, בין מאיסור צער בעלי חיים, ובין באיסור ביטול כלי מהיכנו על ידי שיניח לשקים ליפול ולהשבר.

כדי להציל את רש"י מן הקושיא הזאת אומר הריטב"א פירוש ברש"י כך, שהאיסור של צער בעלי חיים הוא רק כשהאדם אין לו מזה כל תועלת, והריטב"א מוכיח את זה, שהרי אם אנחנו אומרים שגם כשיש לו לאדם תועלת מזה שהבהמה מצטערת גם כן אסור, א"כ אסור היה להטחין חמור ברחיים אף פעם, שהרי הבהמה מצטערת, אלא בהכרח שבשעה שיש

שאינם ניטלים בשבת אם הוא יתיר את הכלים ויניח להם ליפול הם ישברו, הוא יכול להביא כרים וכסתות ולהניח תחתיהן, א"כ מדוע ר"ג לא עשה כך.

עונה הגמרא, **מטנפי**, ו**קמבטל כלי מהיכנו**, שעל ידי שהוא יניח את הכרים וכסתות ויניח לדבש ליפול עליהם הוא לא יוכל גם אח"כ לנער את החביות מן הכרים וכסתות, שהכרים וכסתות יטנפו על ידי הדבש שיזל עליהם, וממילא הוא כבר לא יכול להשתמש בכרים וכסתות לתשמישם הקבוע כל השבת, ועל כן קמבטל כלי מהיכנו.

שואלת הגמרא, **והאיכא צער בעלי חיים הרי יש כאן צער בעלי חיים**, איך הוא הניח את כל החביות על החמור כל השבת, הרי יש כאן איסור של צער בעלי חיים, ומבאר כאן רש"י שצער בעלי חיים הרי הוא איסור מדאורייתא, וביטול כלי מהיכנו זה רק איסור דרבנן, א"כ יבוא צער בעלי חיים דאורייתא וידחה את איסור ביטול כלי מהיכנו שהוא רק דרבנן.

עונה הגמרא, **קסבר צער בעלי חיים דרבנן** ר"ג סבר שצער בעלי חיים זה לא מדאורייתא, זה רק מדרבנן, על כן איסור צער בעלי חיים לא יכול לדחות את איסור של מבטל כלי מהיכנו, כך לומד כאן רש"י.

אבל הרמב"ן חולק כאן על רש"י, והוא סובר שלא היה הוה אמינא כזאת שצער בעלי חיים ידחה במקרה שלנו את האיסור דרבנן של מבטל כלי מהיכנו, שהרי יש כאן אפשרות נוספת שעל ידה הוא יכול להנצל בין מצער בעלי חיים ובין מביטול כלי מהיכנו, הוא הרי יכול להתיר את השקים והם יפלו מאליהם, ועל אף שהחביות ישברו מ"מ הוא ינצל בין מצער בעלי חיים ובין מביטול כלי מהיכנו, וזה ודאי שבגלל הפסד החביות לא נתיר לו את איסור צער בעלי חיים אם הוא דאורייתא, עכ"פ בגלל הפסד של החביות גם כן לא נתיר לו את האיסור של ביטול כלי מהיכנו שזהו דרבנן, שלא נתיר לו איסור דרבנן בגלל הפסד, א"כ הרי הוא יכול היה לעשות כך. ובאמת אומר הרמב"ן זו היתה כוונת קושית הגמרא, כשהגמרא הקשתה והא איכא צער בעלי חיים, כוונת הגמרא היתה להקשות, שהרי בגלל צער בעלי חיים הוא היה צריך להתיר את השקים ולהניח להם ליפול על הקרקע, על אף שישברו החביות, אבל מ"מ כיון כדי להנצל מאיסור דאורייתא של בעלי חיים הוא היה צריך לעשות כך על אף שיפסדו החביות, ואין הכי נמי הוא לא יכול היה להניח כרים וכסתות בגלל מבטל כלי מהיכנו, ולזה אין סיבה כאן בגלל שהוא יפסיד את החביות או בגלל צער בעלי חיים להתיר את ביטול כלי מהיכנו, שמכח זה שיתיר את החביות ושיפלו וישברו, ועל זה מתרצת הגמרא שצער בעלי חיים דרבנן, וכיון שצער בעלי חיים דרבנן במקום ההפסד של החביות לא הצריכו אותו להתיר את השקים כדי להנצל מאיסור של צער בעלי חיים, שהאיסור הזה של צער בעלי חיים הוא קל יותר מביטול כלי מהיכנו, שאיסור של ביטול כלי מהיכנו לא התירו בגלל הפסד החביות, אבל האיסור של צער בעלי חיים כיון התירו בגלל הפסד החביות שצער בעלי חיים זה רק איסור דרבנן.

ועל פי קושית הרמב"ן כאן, הבין המג"א בסימן רס"ו בדעתו

שמונחים משני צדי החמור והם מחוברים ביניהם על ידי קשר של חבל, שאי אפשר להתיר את הקשר הזה אלא א"כ ירימו צד אחד של השק עם המשא, וכך יקברו שק אחד לשני וכך יוכלו להתיר את הקשר, דהו ליה צדדין א"כ יוצא שהוא משתמש בצדי הבהמה, שהרי כשהוא בא להתיר את הקשר הוא מוכרח להרים את המשא ולהשעין אותה על צדי החמור וכך הוא מתיר את הקשר, א"כ יוצא שהוא משתמש בצדי הבהמה, וצדדין לא גזרו רבנן והרי אנחנו רואים שהתירו את זה להתיר את החבלים והשקים נופלין, הרי שיותר להתשמש בצדי הבהמה, שבצדי הבהמה לא גזרו רבנן.

דוחה הגמרא, לא אין שום ראייה מכאן, כי מדובר בחבר אנלווקי באופן שהשקים מחוברים בחבר כזה שלא צריך להרים את השקים כדי להתיר אותם, שזהו קשר שיש שם איזה מסמר שמוציאים אותו ואז הקשר נותר מעצמו, דלא הו צדדין שאין כאן השתמשות בצדי הבהמה, אי נמי בלכתא או שמדובר שם בצורה של לולאה כזאת שתקועה שם חתיכת עץ, שברגע שהוא מוציא את חתיכת העץ מיד נפתח כל הקשר, וממילא השקים נופלים מאליהן, כך שהוא לא צריך להרים את השקים, וממילא הוא לא משתמש בצדי הבהמה, ועל כן אין לנו שום ראייה מן המשנה שבצדדים לא גזרו, ואין לנו ראייה לרבה.

איתביה, שואלת הגמרא, והיא באה להקשות על רבה הסובר שצדדים מותר, ולהביא ראייה שצדדים גם כן אסור, ולמעשה הגמרא כאן מדמה את האיסור של השתמשות בבעלי חיים לאיסור של השתמשות באילן, שגם באילן אסרו להשתמש וגם כן מטעם הגזירה שמא הוא יבוא לתלוש מן האילן, והגמרא דמתה בין השניים, למדנו משנה שתיים בידי אדם אדם שבנה סוכה, שתיים בידי אדם דהיינו שתי דפנות שעומדות על הקרקע, ואחת באילן הדופן השלישית של הסוכה נתלית באילן, הסוכה הזאת כשרה, שבאילן לא איכפת לנו שהדפנות הם חלק מן האילן, (כי רק אם הסכך הוא חלק מן האילן זה איכפת לנו אבל בדפנות לא איכפת לנו), אבל ואין עולין לה ביום טוב אסור לעלות לאותה סוכה ביו"ט.

ולמעשה יש כאן שני פירושים כפי ששהתוס' כאן מביאים, מהו הטעם שאסור לעלות לאותה סוכה ביו"ט, יש כאן פירוש אחד שמדובר שקרקעית הסוכה היא זו ששתיים בידי אדם ואחד באילן, ועל כן הקרקע נשען בדופן אחת, בצד אחד של הקרקע קרקעית הסוכה נשענת באילן, כך כשהוא עולה על קרקעית הסוכה יוצא שהוא משתמש באילן, וזו היא הסיבה שאנחנו אומרים ואין עולין לה ביו"ט.

פירוש שני כאן בתוס', וכך גם רש"י לומד כאן, שהסכך של האילן הוא זה שהוא שתיים בידי אדם ואחד על האילן, שכיון ששתי דפנות הם על קרקע ודופן אחת מחובר לאילן א"כ גם הסכך שמונח על הדופן השלישית גם הוא מונח על האילן, ודרכם היה להשתמש בכלים לשים אותם על הסכך, ועל כן יוצא שאם נתיר לו לעלות ביו"ט לסוכה הוא הרי ישתמש בכליו על הסכך ויוצא שהוא ישתמש באילן.

א"כ אומרת הגמרא, מאי לאו וכי לא נאמר דחק ביה באילן שמדובר כאן שהקרקעית או הדופן השלישית שנמצא באילן

לאדם איזו שהיא תועלת מזה שהבהמה מצטערת לא קיים כאן כלל האיסור של צער בעלי חיים, וא"כ אם נתיר לו לאדם להוריד את השקים על ידי ביטול כלי מהיכנו שיניח כרים וכסתות ואז לא יהיה לו הפסד, אז יש כאן את המצוה של צער בעלי חיים שיריד את זה בלא הפסד, אבל אם לא נתיר לו לשים את החביות על כרים וכסתות, כך שהוא יהיה מוכרח להוריד את זה בצורה שהם ישברו ואז הוא יפסיד, אז אין כאן כלל את המצוה של צער בעלי חיים, א"כ כשהגמרא באה להקשות והאיכא צער בעלי חיים הגמרא מקשה את זה על ר"ג מדוע הוא לא פרק את החביות, בהכרח שהקושיא היא לא מדוע הוא לא פרק את החביות בצורה שישברו, אלא הקושיא היתה מדוע הוא לא פרק את החביות על כרים וכסתות, שהרי האיסור של צער בעלי חיים שידחה את ביטול הכלי מהיכנו, ועל ידי כך תוצר לו לאדם אפשרות להציל את החביות בלי הפסד, ואז שוב תתקיים כאן המצוה של צער בעלי חיים, זו היתה קושיא הגמרא, שצער בעלי חיים ידחה את איסור ביטול כלי מהיכנו, ועל זה מתרצת הגמרא שר"ג סבר שצער בעלי חיים דרבנן.

א"כ לדין שאנחנו סוברים שצער בעלי חיים דאורייתא, באמת מותר לנו להניח כרים וכסתות מתחת לחביות כדי להציל את הבהמה מצער, אבל לפי זה יוצא שרק באופן שיש לנו צער בעלי חיים דאורייתא זה הוא שמתיר לנו לבטל כלי מהיכנו למשך כל השבת, אבל ודאי שבגלל הפסד בלבד אין לנו שום היתר לבטל כלי מהיכנו, ומכך כך אומר הביאור הלכה קשה מאד להשתמש בהיתר של המג"א, שכפי שהריטב"א מסביר את רש"י אין גם ראייה מרש"י, שרש"י סובר שביטול כלי מהיכנו לכל היום מותר במקום הפסד, שכל ההיתר של ביטול כלי מהיכנו זה רק במקום שיש צער בעלי חיים דאורייתא, ומדין צער בעלי חיים על כן מותר לנו לבטל כלי מהיכנו, שצער בעלי חיים דאורייתא דוחה את האיסור של ביטול כלי מהיכנו דרבנן.

אומרת הגמרא, אב"י אשכחיה ליה לרבה אב"י מצא את רבה דקא משפשף ליה לבריה אנבא דחמרא שהוא שם את בנו על גבו של החמור (לא על שדרתו של החמור אלא על צדו של החמור) וכך הוא היה מניח לו להחליק על גבו של החמור והוא היה תופס אותו בידיים לשם שעשוע, אמר ליה אמר לו אב"י לרבה, קא משתמש מר בבעלי חיים הרי אתה משתמש בבעלי חיים, ואסור להשתמש בבעלי חיים בשבת, אמר ליה ענה לו רבה לאב"י, צדדין תן, וצדדין לא גזרו בהו רבנן, כל מה שאסרו את הרכיבה על בעלי חיים הוא שמא יבוא לבוא לתלוש זמורה כדי להעזר בזה בהנהגת בעל החי, אבל כאן שזהו צדדין שזה לא דרך רכיבה, זה רק על צדי הבהמה, כי הוא לא הניח אותו על שדרתו של החמור אלא רק על צדדיו, ועל צדי הבהמה לא גזרו רבנן, ועל כן זה מותר.

שואלת הגמרא, מנא תימרא מנין הוא לקח את ההלכה הזאת שיותר בצדי הבהמה, ובזה לא גזרו. עונה הגמרא, דתנן כי למדנו מתיר [ה]חבלים והשקין נופלין שהוא מתיר את החבלים והשקים נופלים מאליהן, מאי לאו וכי לא נאמר שמדובר בחבר גזולקי דהיינו שני שקים

עצי־שבת פ' פרק עשרים וארבע – מי שהחשיך קנ"ד ע"ב ה'שדה

דף זה הודפס ע"י המורשה לשימוש הפרטי - כל הזכויות © שמורות למחבר: יואל צבי ערערא, רחוב חזון איש 3, בני ברק 51502, ניתן להשיג ספרים או דיסק לקריאה ולהדפסה עצמית אצל המחבר בתבנית ה"ל או בטל 03-5795243 או 057-3195242

מדובר שהוא חקק בתוך האילן חור, וכך הוא דחק את הקנים לתוך האילן, דהוו להו צרדין א"כ יוצא שהוא משתמש כאן בצדי האילן, שהרי הוא לא נהנה כאן מהאילן גופו, אלא בקנים כאלה שהם תקועים בתוך האילן, א"כ הוא משתמש בצדי האילן, וא"כ יש לנו מכאן ראייה וצדדין אסורין שגם צדדין אסורין, וא"כ יש מכאן קושיא על רבה.

דוחה הגמרא, לא אין ראייה מכאן, דכפייה לאילן ואנח סיבוך עילויה, דקמשמש באילן, לא מדובר כאן שהוא תקע את היתדות בתוך צדי האילן וכך הוא משתמש באילן, אלא הוא כפך את ענפי האילן עצמם והם הם הדופן השלישית של הסוכה, וא"כ עליהם הוא מניח את הסכך, ועכשיו זה נקרא שהוא משתמש באילן, שאם הוא מניח את הכלים על הסכך יוצא שהוא משתמש באילן עצמו, שאם הוא תוקע את הדופן בצדו של האילן אז יוצא שכשהוא משתמש ביתד הזה התקועה באילן הוא משתמש בצדי האילן, אבל אם הוא כפך ענפי האילן עצמם ועליהם הוא מניח את הסכך א"כ הוא כבר משתמש באילן עצמו ולא בצדי האילן, א"כ אין לנו מכאן קושיא על רב.

שואלת הגמרא, אי הכי אם מדובר כאן באופן כזה שהוא כפך את ענפי האילן, אימא סיפא אומר להקשות לך מסיפא של אותה משנה, שלש בידי אדם שלש דפנות מן הסוכה היו בלי כל קשר לאילן, ואחת באילן ורק דופן אחת היתה באילן, כשרה ועולין לה ביום טוב אז הסוכה כשרה וגם כן מותר לעלות עליה ביו"ט כיון שזה רק דופן רביעית באילן, א"כ שואלת הגמרא, ואי דכפייה לאילן, אם מדובר כאן ברישא שהוא כפך את ענפי האילן וכך הוא עשה כאן את הדופן השלישית, אז א"כ בסיפא מדובר שהדופן הרביעית של הסוכה זה על ידי שהוא כפך את ענפי האילן וזו היא הדופן הרביעית ועליה מונח הסכך (או כפי הפירוש הראשון בתוס'), עליה נשענת הקרקעית), א"כ הוא משתמש בדופן הרביעית, הוא משתמש באילן עצמו, א"כ אמאי עולין לה ביום טוב, ומדוע כתוב במשנה ועולין לה ביו"ט.

עכ"פ אין לנו מכאן קושיא על רבה, שהרי כאן אנחנו יכולים לומר שהוא כפך את ענפי האילן, ברישא של המשנה הוא כפך את ענפי האילן ועליהם מוטל הסכך, כך שהוא לא משתמש בצדי האילן אלא הוא משתמש באילן עצמו, ועל כן ברישא אין עולין לה ביו"ט, משא"כ בסיפא שהסכך כלל לא מונח על האילן על כל עולין לה ביו"ט, א"כ אין לנו מכאן קושיא על רבה.

שואלת הגמרא, אי הכי אם מדובר כאן באופן כזה שהוא כפך את ענפי האילן, אימא סיפא אומר להקשות לך מסיפא של אותה משנה, שלש בידי אדם שלש דפנות מן הסוכה היו בלי כל קשר לאילן, ואחת באילן ורק דופן אחת היתה באילן, כשרה ועולין לה ביום טוב אז הסוכה כשרה וגם כן מותר לעלות עליה ביו"ט כיון שזה רק דופן רביעית באילן, א"כ שואלת הגמרא, ואי דכפייה לאילן, אם מדובר כאן ברישא שהוא כפך את ענפי האילן וכך הוא עשה כאן את הדופן השלישית, אז א"כ בסיפא מדובר שהדופן הרביעית של הסוכה זה על ידי שהוא כפך את ענפי האילן וזו היא הדופן הרביעית ועליה מונח הסכך (או כפי הפירוש הראשון בתוס'), עליה נשענת הקרקעית), א"כ הוא משתמש בדופן הרביעית, הוא משתמש באילן עצמו, א"כ אמאי עולין לה ביום טוב, ומדוע כתוב במשנה ועולין לה ביו"ט.

על זה לא גזרו. [למדנו שרבה סובר שמה שחז"ל אסרו השתמשו בבעלי חיים וכמו כן השתמשות באילן, זה דווקא בגופו של אילן ובגופו של בעל החי, אבל אם הוא משתמש בצדי האילן או בצדי בעל החי, אז סובר רבה שעל זה לא גזרו חז"ל וזה מותר, והדוגמה לצדי בעל חי זה שרבה החליק את התינוק שלו על צדו של בעל החי, דהיינו לא על גבו אלא הוא שפשף אותו על צדי גבו, וזה לא דרך תשמישו ועל כן סבר רבה שלא גזרו חז"ל על זה, והדוגמה להשתמשות בצדדי האילן זהו על ידי שאדם תוקע קורה בתוך האילן, על ידי שהוא חק חור באילן והוא תוקע שם קורה, ועל ידי שהוא משתמש על הקורה אז הוא לא משתמש בגופו של אילן אלא משתמש בצדי האילן, עכ"פ רבה סבר שבאופן כזה זה מותר, שחז"ל על זה לא גזרו.]

אומרת הגמרא, לימא בתנאי נאמר שזה מחלוקת של תנאים, האם כשחז"ל גזרו על השתמשות באילן ובעל חי הם התכוונו לאסור גם צדדים או שצדדים מותרים, למדנו אין עולין לה ביום טוב סוכה שהיא עשויה על האילן אסור לעלות בה ביו"ט, רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר עולין לה ביום טוב.

מאי לאו בהא קמיפלגי וכי לא נאמר שהמחלוקת שלהם תלויה בדין זה, דמר סבר צדדין אסורין, ומר סבר מותרין,

אלא עונה הגמרא, התם בגואזא פרסכנא, דאילן גופיה דופן בעלמא הוא דשוויה, מדובר שם באילן בעל ענפים מרובים, שוהא הדופן הרביעית של הסוכה, והסוכה כלל לא נשענת על אותם ענפים, ועל כן מותר לעלות לה ביו"ט, שאין הכי נמי אם הסוכה היתה נשענת עליהם היה אסור כמו ברישא, אלא שהסוכה כלל לא נשענת עליהם וממילא הוא לא משתמש כלל באילן.

שואל כאן רש"י, מדוע הגמרא צריכה לומר שמדובר כאן

אלא עונה הגמרא, התם בגואזא פרסכנא, דאילן גופיה דופן בעלמא הוא דשוויה, מדובר שם באילן בעל ענפים מרובים, שוהא הדופן הרביעית של הסוכה, והסוכה כלל לא נשענת על אותם ענפים, ועל כן מותר לעלות לה ביו"ט, שאין הכי נמי אם הסוכה היתה נשענת עליהם היה אסור כמו ברישא, אלא שהסוכה כלל לא נשענת עליהם וממילא הוא לא משתמש כלל באילן.

שואל כאן רש"י, מדוע הגמרא צריכה לומר שמדובר כאן

אלא עונה הגמרא, התם בגואזא פרסכנא, דאילן גופיה דופן בעלמא הוא דשוויה, מדובר שם באילן בעל ענפים מרובים, שוהא הדופן הרביעית של הסוכה, והסוכה כלל לא נשענת על אותם ענפים, ועל כן מותר לעלות לה ביו"ט, שאין הכי נמי אם הסוכה היתה נשענת עליהם היה אסור כמו ברישא, אלא שהסוכה כלל לא נשענת עליהם וממילא הוא לא משתמש כלל באילן.

שואל כאן רש"י, מדוע הגמרא צריכה לומר שמדובר כאן